

УДК 327.51

В. В. Кравченко

канд. іст. наук, ст. викл.

кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики

Донецького національного університету,

к. 11, вул. Університетська, 24, м. Донецьк-001, 83001, Україна

Тел.: (38050) 4712575. E-mail: valerykr@ukr.net

ФРАНЦІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ: МАЙБУТНЄ КРИЗЬ ПРИЗМУ МИНУЛОГО

У статті розглядається політика Франції стосовно НАТО після перемоги на президентських виборах 2012 року соціаліста Франсуа Олланд. Автор оцінює перспективи співпраці, визначаючи блок дискусійних питань сучасної зовнішньої політики і політики в галузі безпеки та оборони Франції.

Ключові слова: Франція, Олланд, НАТО, СПБО.

Франція є ключовим партнером для Організації Північноатлантичного договору, зважаючи на військовий, політичний та фінансовий рівні співробітництва. Втім відносини Франції з Організацією Північноатлантичного договору з 1966 р. мали особливий характер. Після постбіполярних змін міжнародного середовища Франція опинилась перед вибором — або провадити традиційну голлістську стратегію в оборонній сфері, спираючись на другу опору Маастрихтського договору та розвиваючи Спільну політику безпеки та оборони (СПБО) Європейського Союзу, або готуватись до повної реінтеграції з НАТО в умовах тривалої трансформації останньої. Зрештою, «переміг» другий варіант, коли Франція в 2009 р. під проводом президента-неоголліста Н. Саркозі в гармонії з власними фундаментальними оборонними засадами (Біла книга 2008 р.) повернулась до Альянсу. Франція нарешті отримала необхідні інструменти впливу, активно долучившись до керівництва операціями НАТО (зокрема, у Лівії) та визначаючи майбутнє Альянсу (француз очолив штаб трансформації Альянсу в Норфолці, США). Та після президентських виборів у травні 2012 р., коли обраний президент-соціаліст Ф. Олланд оголосив розробку нової Білої книги з питань національної безпеки та оборони, знову постало питання майбутнього Франції в Альянсі. Ця стаття присвячена аналізу перспектив французької політики стосовно НАТО на сучасному етапі.

Питання взаємовідносин Франції з Організацією Північноатлантичного договору істотно досліджені у західній історіографії, зокрема у роботах Ананда Менона [1], Фредеріка Бозо [2] та Філіпа Гордона [3]. Зазначені автори, аналізуючи витоки французького атлантизму, поєднують його з традиційним французьким прагненням до самостійності, втіленим у доктрині голлізму та неоголлізму. Природне місце Республіки — бути в авангарді європейської політики. Саме тому Франція у постбіполярному світі йде на компроміс й, зрештою, реінтегрується в Альянс, який на-

дасть країні необхідних інструментів впливу у світовому та європейському контекстах.

Насправді ніхто не вірить в те, що Олланд прийме рішення залишити військове командування. Питання полягають в тому, яким чином Франція може здобути собі більшого впливу в НАТО та як Республіці позбутись «мантри» європейської політики безпеки та оборони, яку вона багато років плекала, та що на сьогодні має досить примарні, недостатньо позитивні перспективи.

Варто відзначити фаховий підхід Ф. Олланда до питання. Ще у травні 2012 р. він попросив своїх радників розробити документ, який мав окреслити перспективи Франції в НАТО. Доповідь, складена відомим оборонним експертом Ю. Ведріном, спрямована на сприяння розробці нової Білої книги (що розроблюється комісією під керівництвом дипломата Жана-Марі Гухенно та має вийти у світ влітку 2013 р.) й розділяє її порядок денний. Зокрема, у доповіді підкреслюється необхідність підтримання двох вимог: по-перше, для зміцнення впливу Франції в рамках Альянсу, показавши себе у миротворчих акціях (наприклад, у Лівії), треба проявляти максимальну пильність там; по-друге, бути більш активними у створенні європейської оборони [4].

Для того щоб реалізувати їх і оптимізувати роль НАТО в новому світі за зміненої міжнародної кон'юнктури, політика П'ятої республіки, на думку Ю. Ведріна, повинна ставити перед собою принаймні три мети:

1. Для Франції Альянс повинен залишатися спеціальним інструментом трансатлантичних відносин заради цінностей та інтересів, які поділяють європейці, з одного боку, і американці та канадці з іншого. НАТО є природною основою для спільного плідного співробітництва з американцями.

У цьому контексті Франція буде проводити реформу альянсу для того, щоб зробити його більш ефективним. Організація Північноатлантичного договору буде продовжувати виконувати свої обов'язки, зберігаючи при цьому автономію у своїх фундаментальних межах: підтримка сил ядерного стримування; виведення війська з Афганістану, як це робиться зараз; розвиток механізму протиракетної оборони НАТО (з цього питання президент Ф. Олланд на останньому саміті в Чикаго виклав свої умови, схвалені іншими 27 главами держав і урядів), а також більш широко, щоб зберегти свободу у використанні своїх сил і розвивати обороноздатність Європи, яка є невід'ємною частиною проекту політичного союзу.

Франція буде також продовжувати роботу по зміцненню у всіх областях співпраці між НАТО і Росією, яка є життєво важливим партнером у різних сферах, таких, як Афганістан, боротьба з піратством і тероризмом.

2. Має відбутись спокійне обговорення (чому сприяє переобрання на другий термін президента США Б. Обама) нового розподілу обов'язків у питаннях спільної безпеки і оборони між європейцями та американцями. Сполучені Штати мають потребу в надійних європейських союзниках, здатних взяти на плечі всі свої обов'язки.

Криза в Лівії показала, що європейці могли б успішно відігравати свою роль в регулюванні та розв'язанні конфліктів. Саме Франція тоді взяла на

себе більшу частину ризиків, обов'язків і військових внесків. Але криза також показала, що французи та інші європейці, як і раніше, мають потребу в підтримці з боку Сполучених Штатів (зрештою, операцію «Сервал» в Малі Франція також проводить за логістичної та розвідувальної підтримки США. — В. К.). Втім, незважаючи на той факт, що американці мають необхідний виключний потенціал для проведення будь-яких військових операцій у світі, треба чітко визначити, що саме Європейський Союз має діяти перш за все, коли інтереси безпеки європейців стоять на кону.

Саме тому Франція сьогодні повною мірою відіграє свою роль в підтримці Організації Об'єднаних Націй у сприянні відновленню суверенітету і боротьбі з тероризмом у Малі. Іншим важливим питанням, який мають вирішити європейці, є довгострокова владна криза та громадянська війна в Сирії. Все це проблеми, які зумовлюють стабільність на кордонах ЄС.

3. Зусилля, зроблені у виробленні європейської оборонної політики, повинні бути продовжені. НАТО може зробити свій внесок за цим напрямком, але це стосується, перш за все, самих європейців та їх відповідальності за своє майбутнє. Лише тоді ЄС досягне успіху, коли політичні та економічні можливості розвитку будуть підкріплені військовою спроможністю.

Проект СПБО відповідає прагненням європейців, поглиблюючи переконання, що Європейський Союз все ж має узгоджену зовнішню політику та гідні засоби для вироблення і реалізації рішень. Хоча навіть сама Франція, виступаючи каталізатором незалежних європейських оборонних ініціатив, мобілізованих в останні кілька років, після повернення в об'єднане командування НАТО була вельми делікатною, коли мова йшла про ресурси, що виділяються на оборону Європи.

Доповідь Ведріна сповнена оптимізму з приводу того, що Франція буде продовжувати працювати, щоб забезпечити підтримку для цього проекту серед європейських інститутів і всіх європейських партнерів, у тому числі британців. Звичайно, НАТО не має стати на заваді реалізації спільних європейських задумів.

Всі зазначені підходи, на переконання Ю. Ведріна, повинні дозволити Франції гарантувати свою незалежність і свою здатність до дії в новому світі, особливо зважаючи на істотні бюджетні обмеження, викликані фінансовою кризою. Беззаперечним є той факт, що саме Альянс дозволяє Франції бути в змозі залишатися впливовою силою, яка може «говорити, слухати і поважати» [5].

Тож Франція повинна визначити нову політику стосовно НАТО аби бути відповідальним союзником, а не пасивним спостерігачем. Та щоб визначити таку політику Франції треба вирішити багато питань.

По-перше, які відповідні ролі відіграють у світі ООН та НАТО? Якщо Альянс бажає бути універсальною організацією, він має рухатись вперед та чітко відокремити місії, які підпадають під п'яту статтю Вашингтонської угоди, від інших дій, аби запобігти непорозумінню. Франція може привнести свій дипломатичний досвід, накопичений протягом 43 років (1966–2009 рр.), коли Франція знаходилась поза командними структурами НАТО та слугувала своєрідним містком між різними цивілізаціями чи ви-

ступала рушійною силою побудови спільної безпекової системи з іншими регіональними організаціями. Коли НАТО долучилось до проведення миротворчих операцій, ця організація почала взаємодіяти більш тісно з ООН з метою залучити більше підтримки міжнародної спільноти своїм діям.

Новий французький президент також має детально вивчити політику співробітництва НАТО. Партнерство є вдалим інструментом, коли воно переслідує демократизацію армії або реформи сектора безпеки окремої країни-партнера. Але партнерство не має бути «альтернативною політикою розширення» чи шляхом збільшення впливу НАТО, іншими словами, «полегшеною версією» глобального Альянсу [6].

По-друге, Франція має відвести відповідні ролі НАТО та СПБО. З 28 країн — членів Альянсу 21 країна є також членом ЄС. Брак оперативних спроможностей при проведенні ситуативних операцій, що позначився протягом лівійської кризи, може відбитись на європейцях. Водночас розробка та просування «розумної оборони» НАТО є вочевидь конструктивною ініціативою для Європи, яка не звикла витратити великі кошти на власну безпеку. Але Франція, навіть за цієї умови, має бути обережною. Якщо НАТО перетвориться на звичайну організацію, надаючи гарантії обопільної безпеки всім своїм членам, ризик буде полягати в тому, що виключно країни з більш широким військовим потенціалом, такі як США, Велика Британія чи Франція, звалять на себе увесь тягар воєнних витрат. «Розумна оборона» не повинна бути синонімом відсутності національної відповідальності у ставленні до участі у фінансуванні оборони та надбання безпекових активів.

Таким чином, однією з ініціатив нового президента Франції могли б бути спроби пропозиції структурування взаємодоповнюваності між НАТО і СПБО, звертаючи увагу на необхідність для європейських країн приймати більш активну участь в забезпеченні своєї безпеки. Одним з рішень могло б стати об'єднання та спільне використання ініціатив, спрямованих на отримання більш безпосередньої участі європейських країн в їх захисті. У цьому випадку Франція може запропонувати два правила. Перше спрямоване на надання пріоритету ініціативам ЄС перед НАТО, оскільки брак спроможностей фінансування оборони є скоріш європейською проблемою, аніж американською. Дотримуючись цього, європейські країни будуть змушені підвищити свій військовий потенціал, при цьому не будучи залежними від США. Крім того, Франція не повинна забувати, що такий порядок є необхідним для побудови узгоджених спроможностей ЄС у відповідності до спроможностей Альянсу. По-друге, в рамках європейських ініціатив Франція також має наголошувати на пріоритетах об'єднання та спільного використання галузевої інтеграції з двома або трьома країнами, наслідуючи приклад франко-британського співробітництва, зокрема, ініціювати нові програми озброєння, які могли б стимулювати інші європейські країни. З точки зору конкретної участі та з огляду на потенціал правління програмами озброєння, краще мати цілковито залучені країни з відповідними правилами фінансування, при яких тягар витрат несуть тільки ті країни, які беруть участь у конкретній програмі.

Французькі пропозиції щодо поліпшення європейських спроможностей та, відповідно, поглиблення СПБО сприятимуть посиленню європейської опори НАТО у відповідності з філософією «розумної оборони».

Франсуа Олланд є відвертим прихильником необхідності створення Європейської оперативної штаб-квартири, яка не буде дублювати оперативне планування Альянсу. Тож президент Франції постає перед великим викликом. Він повинен визначати свою політику щодо НАТО з огляду на діяльність колишнього президента Н. Саркозі та заповіти Ш. де Голля, що залишаються популярними у Франції. Настав час для нового президента піти від дилеми вибору тільки між «ні» й «так», а сприяти французькому/європейському баченню, яке визначить майбутнє Альянсу. В даний час проблема, напевно, дещо відрізняється від старого спору між європейською опорою НАТО проти СПБО, навіть якщо для Альянсу й буде корисно мати більш конкретне представництво європейських країн. Франція вперше за багато років відходить від старої дилеми своєї атлантичної політики — категоричні висловлювання у питаннях співробітництва вже поза модою в Елісейському палаці та на набережній Ке Д'орсе.

Список використаної літератури

1. Menon A. France, NATO and the Limits of Independence, 1981–97: The Politics of Ambivalence / A. Menon. — Palgrave Macmillan, 2000. — 258 p.
2. Bozo F. Two Strategies for Europe: De Gaulle, the United States, and the Atlantic Alliance / F. Bozo. — Rowman and Littlefield, 2000. — 277 p.
3. Gordon P. A Certain Idea of France: French Security Policy and the Gaullist Legacy / P. Gordon. — Princeton University Press, 1993. — 255 p.
4. Vedrine H. The Consequences of France's Return to the Integrated Military Command of the North Atlantic Treaty Organization (NATO), the Future of the Transatlantic Relationship and the Outlook for European Defense / H. Vedrine // Report for the President of the French Republic. — 2012, November 14. — P. 5.
5. Там само. — P. 24.
6. Maulny J.-P. French NATO Policy under Francois Hollande // Analysis. — 2012. — № 4. — P. 13.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013

В. В. Кравченко

кафедра міжнародних отношений и внешней политики ДонНУ
к. 11, ул. Университетская 24, г. Донецк-001, 83001, Украина

ФРАНЦИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ СЕВЕРОАТЛАНТИЧЕСКОГО ДОГОВОРА: БУДУЩЕЕ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПРОШЛОГО

Резюме

В статье рассматривается политика Франции в отношении НАТО после победы на президентских выборах 2012 года социалиста Франсуа Олланда. Автор оценивает перспективы сотрудничества, определяя блок дискуссионных вопросов современной внешней политики и политики в области безопасности и обороны Франции.

Ключевые слова: Франция, Олланд, НАТО, СПБО.

V. V. Kravchenko

Department of International Relations and Foreign Policy,
Donetsk National University
11, Universitets'ka str. 24, Donetsk-001, 83001, Ukraine

**FRANCE AND NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION:
THE FUTURE THROUGH THE PRISM OF THE PAST**

Summary

The article considers the French policy toward NATO after victory on the presidential elections 2012 of candidate from Socialist party Francois Hollande. The author assesses the prospects for cooperation, defining block of controversial issues of modern French foreign, security and defense policies.

Key words: France, Hollande, NATO, CSDP.